

# PIERRE BOURDIEU’NUN SOSYOLOJİSİ IŞIĞINDA SOSYAL ÇALIŞMAYI ANLAMAK

Ali Artam AYYILDIZ  
Hacettepe Üniversitesi, Türkiye  
aliayyildiz@hacettepe.edu.tr  
<https://orcid.org/0000-0002-3854-4906>

<i>Atf</i>	AYYILDIZ, A.A. (2022). PIERRE BOURDIEU’NUN SOSYOLOJİSİ IŞIĞINDA SOSYAL ÇALIŞMAYI ANLAMAK. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 14(3), 261-284.
------------	--

## ÖZ

Sosyoloji alanında son elli yılın en önemli isimlerinden biri olan Pierre Bourdieu’nun en önemli özelliği, sosyolojisini birçok farklı alandan gelen bilgilerle bütünleştirmesidir. Bourdieu, sosyolojinin eleştirel bir konuma sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Bourdieu; hem toplumu bütün olarak hem de toplum içinde bireyi ele alan, bir başka deyişle sosyal yapı ile bireysel eylemi dengede tutarak yapısalcı ve inşacı bir yaklaşım sergiler. Bourdieu habitus, alan ve sermaye kavramlarının karşılıklı etkileşimlerinden kavramsal bir paradigma oluşturup, geliştirmiş olmasının yanı sıra neoliberal akımın güç kazandığı bir dönemde entelektüeller arasındaki eleştirel duruşuyla da dikkatleri üzerine çekmiştir. Bourdieu sosyolojisi, sosyal çalışma alanının kuram ve uygulaması için önem taşımaktadır. Bu makalede Bourdieu sosyolojisinin temel kavramlarına değinilmiş ve bu kavramların sosyal çalışma disiplini açısından önemi tartışılmıştır. Sonuç olarak, makalede Bourdieu’nun kavramlarının ve neoliberalizm karşıtlığının anlaşılmasının sosyal çalışma alanı için bir ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Bourdieu, Sosyoloji, Sosyal Çalışma, Sosyal Sermaye, Habitus, Alan.

## **UNDERSTANDING SOCIAL WORK IN THE LIGHT OF PIERRE BOURDIEU'S SOCIOLOGY**

### **ABSTRACT**

Bourdieu who is one of the leading figures of the sociology area in the last 50 years is known for combining sociology with informations which come from different disciplines. Bourdieu thinks that sociology should carry a critical position. Bourdieu has a structural and constructivist approach which balances the individual action and the social structure with an emphasis on both society and the individual. Bourdieu had created a conceptual paradigm which includes the interaction of the concepts known as habitus, field and capital. He also had a critical stance amongst other intellectuals in a time period which had seen the rising influence of the neoliberal thoughts. Bourdieu's sociology carries a great importance for social work theory and practice. In this article the main concepts of Bourdieu's sociology are mentioned and their importance for the social work is discussed. Consequently, the need to understand the concepts of Bourdieu and his stance against neoliberalism is important for social work profession and these issues are pointed out in the article.

**Keywords:** *Bourdieu, Sociology, Social Work, Social Capital, Habitus, Field.*

## GİRİŞ

Sosyal çalışma alanında, teori ve pratiğe ilişkin yapılan tartışmalarda, bilginin doğası ve bilginin yaratılacağı farklı yöntemlerin yeteri kadar ele alınmadığı bildirilmektedir. Genel olarak pozitivist bilgi anlayışının halen aksiyomatik (doğruluğu ispatlanmamış olduğu halde doğru kabul edilen) olduğu ileri sürülürken, bilginin yaratılmasında ve kullanılmasında; bağlamsal ve uygulama odaklı yaklaşımlar epistemolojik (bilginin yapısını, doğasını ve kaynaklarını ele alan felsefi yaklaşım) açıdan eksik bulunmaktadır. Yaratılması ve kullanılması amacıyla ihtiyaç duyulan uygulamaya dayalı bilginin geliştirilmesinde ise fonksiyonel bir metodoloji olarak hareket edilebilmesini sağlayan teorilere gereksinim duyulmaktadır. Bu gereksinime karşın, halen sosyal çalışma uygulamalarının teori kullanımında yetersiz kaldığı bildirilmiştir (Hothersall,2016; McGregor, 2019). Bu makalede, sosyal çalışma alanında sosyal teorilere dayalı uygulamaya olan gereksinim bağlamında, sosyal çalışma uygulamalarına rehberlik edebilecek sosyal teoriler arasında önemli bir yeri olan Bourdieu sosyolojisinin kavramları ve bu kavramların sosyal çalışma alanıyla ilgili literatürde kullanımı ve çalışma alanıyla olan ilişkisi ele alınmaktadır.

## PIERRE BOURDIEU VE SOSYOLOJİSİ

Pierre Bourdieu, sosyal bilim alanında yirminci yüzyılın en etkili düşünürlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Güney Fransa'nın uzak bir kasabasında 1930 yılında doğmuş olan Pierre Bourdieu,1955 yılında Cezayir Bağımsızlık Savaşı sürerken askerliğini Cezayir'de yapmıştır. Cezayir deneyimlerinin Bourdieu sosyolojisinin gelişmesinde önemli bir yere sahip olduğu bildirilmektedir. Cezayir'de savaş sırasında kalmış olması ile birlikte Cezayir Üniversitesi'nde sürdürdüğü alan çalışmaları teorisinin temellerinin oluşturulmasında etkili olmuştur (Gülsoy,2012). Fransa'ya dönüşünde College de France'da kürsü sahibi olan Bourdieu, 40'tan fazla kitap, 400'den fazla makale yazmış ve kendi sosyolojisini geliştirerek alanında önemli bir düşünür olarak isim yapmıştır (Garrett, 2012). Bourdieu sosyolojisinin en önemli özelliği; sömürgecilikten, neo-liberal politikalara, eğitim alanından konut sektörüne, edebiyat alanından fotoğraf sanatına kadar uzanan birçok farklı alanda yapılmış olan saha araştırmalarına dayanmasıdır (Calhoun, 2006; Gülsoy, 2012). Bourdieu'nun felsefe, politika, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, eğitim, kültür gibi benzeri birçok konuyu kapsayan kuramsal çerçevesinin, sosyal bilim alanında faaliyet gösteren araştırmacılara yeni kapılar açarak yeni teorik tartışmaları tetiklediği bildirilmektedir (Koytak, 2012). Bourdieu, ampirik araştırmadan yoksun olan teorilerin ve teoriden yoksun ampirik araştırmaların gerçeği keşfetmede yetersiz olduğunu öne sürmüş ve yaptığı saha çalışmalarıyla kuramını şekillendirmiştir.

Bourdieu'nun Marx, Weber ve Durkheim gibi sosyolojinin kanonik olarak (genel olarak kabul görmüş, doğrulanmış) en önemli kabul edilen isimlerinin arasında gösterildiği ve sahip olduğu bu önemli konumun oluşmasında genel olarak kabul edilen gerçeklere karşı gerçekleştirdiği eleştirel saha çalışmalarının önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir (Emirbayer, 2014). Bourdieu'nun sosyal dünyaya ilişkin eleştirileri; yapı-eylem, makro-mikro ile metodoloji-teori ayrımları bağlamındadır. Bourdieu, bu noktada sosyolojinin eleştirel bir konuma sahip olmasının gerekliliğini savunurken, eleştirel sosyolojinin olayların üzerindeki örtüyü kaldırarak, sorun yaratan bir bilim olmasının gerekliliğini vurgulamaktadır (Silva ve Warde, 2010). Bu görüş doğrultusunda, sosyolojinin faaliyet alanının, sosyal yaşamın, ilk bakışta göze çarpmayan özelliklerinin görülmesi ve örtülü iktidar ilişkilerinin açığa çıkartılması anlamını taşıdığını savunur (Laberge ve Kay, 2002; Palabıyık, 2011). Bourdieu'nun sosyoloji anlayışı toplumun, bir başka deyişle, sosyal dünyanın nasıl çalıştığını daha ayrıntılı inceleyerek, toplumsal yapıya ilişkin gerçeğin daha doğru anlaşılmasını hedeflemektedir (Calhoun, 2003; Silva ve Warde, 2010). Sosyal dünyayı anlama çabasında olan sosyolojinin ise hiçbir çıkar grubuna hizmet edemeyeceği görüşünü savunarak sosyoloji alanına özgün bir bakış açısı sağlamaktadır (Meder ve Çeğin, 2011).

Bourdieu sosyolojisi, toplumsal dünyayı göz önüne alarak, bu dünyayı yeniden üreten toplumsal eylemi bir ikili ilişkiler düzeyinde incelemektedir. Bu çerçevede; Bourdieu'nun ilişkisel bir sosyolog olarak, toplumsal yapıyı bireyden ayrı bir gerçeklik olarak değil birey ile etkileşim süreçlerinin çoklu bağlamlarının analizi ile ele aldığı görülmektedir. Bourdieu için sosyoloji; insan eylemlerinin, yönelimlerinin, yargılarının arkasında yatan toplumsal yapıyı bir başka deyişle sosyal dünyada olup bitenin mantığını açıklama amacını taşımaktadır (Calhoun, 2013; Koytak, 2012). Genel olarak var olanlara ve bilinen tüm kabullere yönelik eleştirilerle ilerleyen Bourdieu metodolojisi, kendi alan araştırmaları sırasında şekillenmiş olup metodun kuramının kavramlarını dayattığını savunmaktadır. Bourdieu kuram ve metodolojinin iç içe olduğunu söylemektedir. Kuramın pratiğe dönüşmesinin önemini belirtirken, pratiği olmayan bir kuramın ise doğrulanamayacağını bildirir (Özsöz, 2007; Nash, 1990). Bourdieu; hem toplumu bir bütün olarak ele almakta hem de toplum içinde bireyi ele alacak bir şekilde sosyal dünyayı analiz etmektedir. Bu bağlamda, sosyal yapı ile bireysel eylemi dengede tutan yapısalcı ve inşacı bir yaklaşım sergiler. Bourdieu, hem eylemde bulunan özne hem de yapının eylem yapan üzerinde yarattığı tüm etkileri birlikte ele almakta ve özne ile öznenin içinde bulunduğu yapıya ilişkin bir sosyal teori kurmaktadır (Palabıyık, 2011).

Bourdieu'nun sosyal teorisini, toplumsal yaşam ilişkilerini analiz eden çalışmalarına dayalı olarak geliştirmesi ve farklı nesnelere ele alan yaklaşımları

onu ilişkisel sosyoloji alanında konumlandırmaktadır. Sosyal yaşamda yer alan ilişkiler, bu bakış açısıyla sosyolojinin odak noktası olmaktadır. Klasik sosyologlar tarafından da kullanıldığı bilinen ilişkisel yaklaşım, tözcü yaklaşıma karşı geliştirilmiş eski bir anlayış olmasına rağmen yine de çağdaş ilişkisel sosyolojinin geliştirilmesinde ve canlanmasında Bourdieu'nun önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir (Emirbayer,2012). İlişkisel sosyoloji teorisyeni olarak anılan Bourdieu, sosyal yaşamı; sosyal yaşamda yer alan ilişkiler bağlamında ele alarak toplumsal olguları, sosyal davranışları, ilişkileri, sosyal yaşam hiyerarşilerini, sembolleri, söylemleri analiz etmekte ve bu analizlerde farklı nesnel ve farklı yaklaşımlar kullanmaktadır. Metodolojik yönden ele alındığında ise; Bourdieu'nun her türlü düalizme karşı uzak durarak teori ile pratik ilişkisinde dönüşümlü bir metodoloji kullandığı görülmektedir. Sosyolojide, toplumsal olgunun ya da nesnenin değişim geçirmezse özünün değişmeyeceğini ve bu özün korunduğunu benimseyen tözcü yaklaşıma karşı duran ilişkisel sosyoloji, toplumsal yaşamda her şeyin bağlamsal, ilişkisel ve “düşünümsel” olduğunu kabul ederek, toplumsal yaşamın yeniden üretilmesini önemli bulmaktadır. Bourdieu'nun kuramının bu temel özelliği, çalışmalarının sosyal değişim ve sosyal yeniden üretimi açıklarken öznel değer veya deneyime ya da sadece yapıya dayanmamaktadır. Bourdieu oluşturduğu sosyolojiye düşünümsellik (reflexivity) kavramı ile farklı bir bakış açısı getirmiştir. Bourdieu sosyolojisinde özellikle, temel araştırma yaklaşımında düşünümsellik kavramı öne çıkmakta ve bu kavramın aranan gerçeğin ortaya konulabilmesindeki önemi dile getirilmektedir. Düşünümsellik, toplumsal yapı analizinde araştırma pratiğinin, düşünülene sınır getirmekten kaçınarak, düşünülmeyenlerin ortaya çıkarılmasının peşinden koşularak incelenmesi anlamını taşımaktadır. Düşünümsellik, başka bir deyişle, sosyal bilimcinin araştırma nesnesi ile kendisi arasında kurduğu ilişkiyi nesnelleştirerek, kendi sosyalleşme deneyimlerinin bilimsel çalışmasına olan olası etkilerini kontrol etme çabası olarak da ele alınmaktadır (Kılıç,2017). Sosyal bilimcinin, araştırma nesnesiyle kurduğu ilişkiyi nesnelleştirmesi; araştırmacının tüm yanlısamalardan arınması anlamında ulaşılan bilginin gerçeği yansıtmasını (Koytak, 2012) ve sosyal dünyanın nasıl işlediğinin nesnel bir biçimde anlaşılmasını sağlamaktadır (Karakaya, 2012).

## **BOURDIEU SOSYOLOJİSİNİN TEMEL KAVRAMLARI**

Bourdieu, sosyal dünyayı, makro düzeyde sosyal alan olarak ele almakta ve bu yapı içerisinde yer alan soyut-somut mikro alanların varlığından söz etmektedir. Bourdieu, toplumsal yaşamın sadece ekonomik faktörler ile ele alınarak toplumsal sınıflar bağlamında incelenmesinin yetersizliğini savunarak, ekonomik faktörler dışında diğer önemli alanlar olarak gördüğü eğitim ve kültür gibi benzeri birçok faktörün de toplumsal yaşam içindeki biçimlendirici rollerini

incelemiştir. Bourdieu, toplumsal yapı analizlerinde, ele aldığı her sorunsal için alan kavramını kullanarak, bu alanlar bağlamında sosyal dünyayı analiz etmiştir (Laberge ve Kay, 2002, Garrett,2007; Calhoun,2013). Bu bağlamda Bourdieu, özne ve nesne merkezli yaklaşım metodolojilerinden uzak durmuş ve sosyal dünyanın analiz edilmesinde ve açıklanmasında kendi kuramının dayattığı temel kavramları kullanmıştır. Bourdieu sosyolojisinin temel kavramları; Habitus, Alan ve Sermaye kavramlarıdır. Bu kavramlar hem birbirlerine karşıt gibi görünen yapıları ile hem de bunların birbirleriyle etkileşimleri bağlamında ele alınmıştır (Garrett,2012).

Habitus, Bourdieu'nun "inşacı yapısalcılık" adını verdiği toplumsal eylem kuramının temelini oluşturur. Habitus kavramının, bireyin içinde yaşadığı nesnel koşullar tarafından biçimlendiriliyor olma özelliği (Lima ve Campos, 2015) ve bu özellik açısından içselleşmiş dışsallık, öznelleşmiş bir nesnellik ile birlikte bireyselleşmiş bir toplumsallık özelliği taşıdığı bilinmektedir (Koytak,2012). Bourdieu'nun, "habitus" kavramıyla anlatmak istediği; birey ile toplum arası ilişkinin ele alınmasında bu ikili arasında yer alan ilişkinin tek yönlü olmadığını ve bu ilişkinin karmaşık ve çok yönlü bir boyut içerdiğidir. Habitus, Bourdieu için, bireyin sahip olduğu tüm sosyal eylemleri belirleyen bir yatkinlikler sistemi anlamını taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında habitus, bireyin sosyalleşme esnasında içselleştirdiği eylem şemaları (düşünce ve davranışlar) olarak da tanımlanabilmektedir (Emirbayer, 2012). Bourdieu'nun habitus formülasyonu, varoluşçuluğun tamamen özneye dayanan indirgemecilikten etkiler taşırken aynı zamanda Levi Strauss tarafından savunulan yapının belirleyiciliğine odaklı nesnellik görüşüyle belirgin yapısalcılıkta özneyi yapının basit bir yan etkisi olarak gösterilmesine karşı olan bir duruş ile de şekillenmiştir. Bourdieu, yapısalcıları hem etkenleri olmayan genel bir kuram oluşturmaya çalıştıkları yönünden hem de insan faktörüne yer bırakmadıkları söylemiyle eleştirmiştir (Calhoun, 2013; Garrett,2012, Labergeve Kay, 2002 ).

Habitus hem bireyi biçimlendiren hem de bireyin eylemleri tarafından biçimlenen bir karşılıklık durumu olarak tanımlanarak sosyolojiye önemli katkılar sağlayan bir kavram olarak önem taşımaktadır. Başka bir deyişle habitus; eylemi yapan kişinin çok bilinçli olmadan yaptığı ve öz anlamıyla toplum tarafından onaylanmak için pratiğe konulan bir gerçeklik olarak da tanımlanmaktadır (Swartz,2002). Habitus, sosyal hayatla bireysel olanın iç içe geçtiği, bireyle toplum arasındaki zıtlığı aşan bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bourdieu'ya göre habitus, bireyin tamamen içselleştirdiği ancak değiştirilebilir özellikler de gösteren huy ve mizaç olarak ele alınmaktadır. Habitus kavramı tarihte Aristo, Hegel, Weber, Durkheim, Mauss, Husserl ve Thomas Aquinas tarafından da kullanılmış felsefi bir kavramdır (Ignatov, 2009; Dursun,2018; Laberge ve Kay, 2002, Garrett,2007).

Ancak bu düşünürlerin habitus kavramını, Bourdieu gibi belirleyici bir rol yüklemeyen kullanmış olmaları önemli bir farklılık oluşturmaktadır. Bourdieu ile onun kuramsal çerçevesinin merkezini oluşturan (Powel,1999) habitus kavramı yeniden ele alınmış ve yapı – özne ilişkisinde bir etkileşim yaşandığı ve bu etkileşim aracılığıyla yapı ve öznenin birbirlerini sürekli bir şekilde şekillendirdikleri vurgusu öne çıkmıştır (Garrett,2007; Garrett,2012). Bourdieu'nun Habitus kavramı, insanların içinde yaşadığı kültürel yapı ya da alt kültürel yapılar içerisinde sürdürülen yaşamları sonucunda zihinlerinde oluşmuş olan temel bir bilgi yapısı anlamını taşımaktadır (Palabıyık, 2011). Habitus, hem bedensel hem de bilişsel unsurların birleştirilmesi olarak tanımlandığından sosyal araştırmaların gerçekleştirilme sürecinde araştırmacıya irdelenmesi gereken bir kavram olması yönünden analitik bir avantaj sağlamaktadır (Ignatow, 2009). Bourdieu'nun, habitus kavramı, kişisel tavır, aksan, yeme kuralları ve estetik tercihler de dâhil olmak üzere çok sayıda bedensel fenomeni içerirken ayrıca birey tarafından algılanan bilişsel şemaları da kapsamaktadır. Bu bağlamda, habitus, gündelik hayatta yaşanan her şeyden etkilenmektedir. Toplumun siyaset alanı, kültürel beğeniler, konuşma tarzları gibi birçok konuda insanın toplumsal eylemlerinin kaynağı olarak ve bu bağlamda bireyin eyleme dökülmeye hazır eğilimlerinin bir bütünü olarak değerlendirilmektedir. Habitus bireylerin yaşamında ve sosyalleşme süreçleri boyunca içinde buldukları nesnel varoluş koşulları ile oluşmasıyla birlikte kalıcı ve aktarılabılır bir özellik de göstermektedir. Bir başka deyişle, habitus bireyin toplumsal pratiklerini üreten içsel bir yapı olarak kalıcılık ve değişime direnç özelliği gösterebilmesiyle birlikte bireysel aktarımlarla sürdürülebilir niteliğini taşımaktadır (Power, 1999; Koytak, 2012).

Bourdieu'ya göre sosyal bağlamı ve bu sosyal bağlam içinde öznel deneyimleri anlamak için habitusu irdelemek çok önemlidir. Bu doğrultuda, Bourdieu habitusu toplumsal sınıf, cinsiyet ve sosyal mekânla (alanla) ilişkilendirerek anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır. Bourdieu, habitusu birey ile toplum arasındaki bir ilişki olarak ele alırken, bu ikili arasında yer alan ilişkinin tek yönlü olmadığını, aksine çok yönlü ve karmaşık bir ilişki olduğunu da ileri sürmektedir. Bourdieu'nun habitus kavramında, bireylerin çocukluk dönemi önemli bir zaman aralığı olarak ele alınmaktadır. Habitusun, öznelerin erken yetişme döneminde, toplumsal yaşamda o döneme dek oluşan haliyle biçimlenerek yerleştiği ve insan yaşamı boyunca bu hali ile sürdürüğüne işaret edilmektedir (Garrett, 2012). Çocukluk döneminde ailede ve yakın çevrede kazanılan pratik bir yatkınlık olarak tanımlanan habitus daha ileriki süreçlerde eğitim ve çalışma yaşamında da kendini göstermekte ve sürmektedir (Koytak,2012). Habitus, geçmiş deneyimlerin ve toplumsal eğilimlerin bir araya toplanması aracılığıyla algılar ve eylemler üzerinde etkili olan ve böylece bireyin yaşamı boyunca karşılaştığı sorunlar ya da durumlarda sergilenen içselleştirilmiş bir yatkınlıklar sistemi

olarak da tanımlanabilmektedir (Terzi, 2014; Lizardo, 2004). Bireyin algılama ve davranma biçimlerini üreten habitus bireyin pratiklerinin sınırını oluşturmaktadır. Benzer habitusa sahip insanların hayatı benzer şekilde yaşadıklarının bilinmesi sosyal yaşamın gerçeğinin analiz edilmesi ve anlaşılabilmesi açısından önem taşımaktadır. Habitus, insanlara toplumsal hiyerarşide aynı konumda olma, belirli bir gruba ya da grup içinde daha farklı bir gruba veya toplumsal bir sınıfa ait olma duygusunu verme açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Habitusun; öznenin hangi topluma, kültüre, gruba veya sosyal sınıfa ait olduğunu gösterme özelliğine de sahip olduğu söylenebilmektedir. Bu nedenle, habitus; içselleşmiş bir şekilde bedenimiz aracılığıyla yansıtılan konuşma, duruş, bakış, jest ve mimiklerin yanı sıra hissetme, algılama, tutum, davranış ve alışkanlıkların, sosyal-kültürel-ekonomik tercihler ile harmanlanmış bir yapısı olarak da tanımlanmaktadır (Topper, 2001; Calhoun, 2003:293-294).

Bourdieu, toplumsal yaşamda sınıflar arası ilişkileri Marx gibi sadece iktisadi-politik bir ideoloji bağlamında ele almamakta ve sınıflar arası mücadeleyi açıklarken bu çatışmaların gerçekleştiği ortamları tanımlayan “alan” kavramını kullanmaktadır. Bourdieu’nun alan kavramı, sosyolojik bir inceleme aracı olarak ele alınmaktadır. Sosyal yapıda gerçekleşen tüm eylemlerin çözümlenebilmesi için alanın tanımlanmasının gerekli olduğu ileri sürülmektedir. Alan kavramıyla ele alınan şeyin içerisinde gerçekleşen tüm olayların, o şeyin hem ekonomik hem de kültürel yapısına bağlı olarak geliştiği savunulmaktadır. Bourdieu bu kavramda; toplumsal yaşamda var olan alanların toplumsal yaşamda sahip olunan pozisyonlar arası ilişkilerden oluştuğunu ve sahip olunan güce göre şekillendiğini söylemektedir (Calhoun, 2003: 296-298; Özsöz, 2007). Bu tanımlama ile alan kavramı; toplumsal eylem anlamını taşıyan yaşam pratiklerinin yaşandığı, bireyin içinde bulunduğu nesnel yapıları oluşturan toplumsal atmosferlerde, içselleştirilmiş toplumsal yapı olarak şekillenen habitus ile arasındaki diyalektiğin bir ürünü olarak ele alınmaktadır. Diğer bir deyişle, bir toplumsal eylemin sınırları, habitus ile sosyal alan arasındaki diyalektiğin sınırları olarak değerlendirilmektedir (Power,1999; Lizardo, 2004).

Bourdieu, alan kavramını tanımlarken, Weber’den etkilendiğini ancak aynı zamanda Weber’e eleştiriler de getirdiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda, Bourdieu, toplumsal yaşamın yalnızca ekonomik faktörlerle veya sınıfsal yapılar özelinde ele alınamayacağını vurgularken, başta eğitim ve kültür olmak üzere diğer önemli faktörlerin de toplumsal yaşamda var olan ilişkilerdeki önemli rolünü göstererek bu faktörlere de dikkat çekmektedir (Power,1999; Lima ve Campos, 2015). Bourdieu, toplum analizinde Marksizm’den farklı olarak ekonomik alt yapı, üretim ilişkileri ve sınıf kavramı yerine kullandığı alan kavramını sermaye türleri ile olan ilişkisi bağlamında ele almaktadır. Alan,



bireylerin birçok sermaye türüne sahip olduğu toplumsal konumlar olarak ve sermayeye ulaşılması konusunda bireyler arasında bir mücadele bölgesi olarak da görülmektedir. Alan, aslında kendi belirleyici özellikleri ile buraya dâhil olan bireylere dayattıkları doğrultusunda biçimlenen bir güç bölgesidir. Alanlar, bazen söylenmemiş kurallara sahip olabilmekte ya da bir alana giriş engeller barındıran özellikler gösterebilmektedir. Bu alanların bazen yasalarla da sınırları belirlenebilmektedir. Bourdieu, ayrıca her alanın, içindeki bireylerin ulaşmak istedikleri sonuçlar uğruna mücadele ettikleri bir oyun mekânı oluşturduğunu da ileri sürmektedir (Palabıyık, 2011). Yapılandırılmış konumlardan oluşan bir toplumsal alanda (siyaset alanı, eğitim alanı, kültür alanı, edebiyat alanı, sanat alanı, akademik alan ve vb.) farklı konumlanmalar bağlamında mücadeleler yaşanmaktadır. Alanın içinde faillerin ne yapıp ne yapmayacağını o alan içindeki nesnel ilişkilerin yapısı belirlemektedir (Koytak, 2012).

Bourdieu'nun alan kavramı, modern toplumlarda ortaya çıkan çatışma ve rekabetin görüldüğü bir bağlama işaret etmekte ve habitusun eyleme dönüştüğü bir toplumsal bağlamda habitus ile alan arasında bir ilişki bulunduğuna işaret etmektedir. Bourdieu, bu ilişkiyi tanımlamak için "oyun" metaforunu kullanmakta ve sosyal yaşama katılmanın oyunu zorunlu kıldığını söylemektedir. Bu doğrultuda ise, oyun bir anlamda alan olabilmekte ve oyuncular ise bireylerden oluşmaktadır. Oyunun oynanmasını sağlayan ise bireylerin sahip oldukları ya da ulaşmak istedikleri çıkarlar olmakta ve bu doğrultuda yaşanan mücadele toplumsal yaşamda devam etmektedir (Calhoun, 2003:275-78; Özsöz, 2007). Oyunun kuralları olarak tanımlanan "doxa" ise taraflarca bilinmesine karşın söze dökülemeyen bir özellik göstermektedir. Bireylerin oyunun sonunda elde edeceklerine inandıkları çıkarlar ise "illusio" olarak tanımlanmakta ve illusio doğrultusunda hedeflenen sonuca ulaşılacak yollarında toplumsal yaşam içinde öğrenildiği ileri sürülmektedir. Oyunun gerçekleştiği yer olan alanda ise oyuncuların (bireylerin) sahip oldukları kartlar (sermaye) oranında güç sahibi olunabilmekte ya da tersi bir durumda güç kaybı yaşanarak toplumsal yaşam devam etmektedir (Calhoun, 2003:291).

Bourdieu sosyolojisinde, alan, bireylerin yaşadıkları toplumda değerli görülen kaynaklar ve bu kaynakların getirileri için rekabet içinde oldukları yapılar olarak ele alındığında (Özsöz, 2007; Terzi,2014) belirli sermaye türleri çevresinde organize edilmiş yapılanmalar olarak tanımlanmaktadır. Alanlar, sermaye olmadan var olamamakta ve mevcut sermaye türleri kadar farklı birçok alan tanımlanabilmektedir (Power,1999). Bourdieu' nun analiz ettiği alanlara, hukuk alanı, sanat alanı, eğitim alanı, entelektüel alan, bilim alanı ve din alanı örnek olarak gösterilebilir. Bourdieu, eğitim alanının işlevi ve rolüne büyük bir ilgi duymuş ve okulu (eğitim alanı) temel modern ideolojinin inşa

edildiği bir zemin olarak değerlendirmiştir. Bourdieu eğitimi acı gerçeklerin gözlemlenebileceği bir alan olarak toplumsal yaşam mücadelesinin merkezine yerleştirmiştir. Bourdieu, maddi gücü yerinde olan ailelerin çocuklarının rahat bir şekilde yaşamda ilerleyebilirken, yoksul çocukların ise gerekli sermayelere yeteri oranda sahip olamadıkları için (kültürel sermaye, sosyal sermaye) çeşitli zorluklarla karşılaştıklarını gösteren çalışmalar yapmıştır. Bu gerçeğe karşın, eğitim alanının ve sosyal sistemin eşitlik ve liyakate dayandığına ilişkin bir algı yaratılmasının yanıltıcı olduğunu ileri sürmekte ve bu nedenle toplumsal yapının yeniden üretilmesinin önemli olduğuna işaret etmektedir (Calhoun, 2003: 280-82; Garrett, 2007a; Garrett,2007b). Bourdieu, sosyolojisinde “alan” kavramı, iktidar (ya da sermaye gücü) biçimlerine gömülü konumlar arasındaki tarihsel bağıntılar bütünü olarak da tanımlanmaktadır. Bu tanımlama doğrultusunda ise alanın varlığını sürdürmek için habitusu şekillendirdiği ifade edilmektedir.

Bourdieu, “sermaye” kavramını; gücü üreten kaynak/lar olarak ele almakta ve alan içinde iktidar/hâkimiyet mücadelesi ile elde edilmeye çalışılan farklı sermaye tiplerinden söz etmektedir. Bourdieu’nun sermaye tipleri arasında; ekonomik, sosyal, kültürel ve sembolik sermaye kavramlarını tanımladığı görülmektedir. Bourdieu, sermaye tanımında sahip olunan kaynakların maddi, kültürel ve sembolik boyutta olabileceğini vurgularken, bunların sınıfsal bir konum oluşturmadaki önemini de ayrıca ele aldığı bilinmektedir (Meder ve Çeğin, 2011). Ekonomik sermaye mali kaynaklara, toplumsal (sosyal sermaye) sermaye toplum içinde sahip olunan ilişkilere dayalı iken kültürel sermaye ise eğitim aracılığı ile edinilmiş davranış örüntülerine işaret eden sermaye biçimleri olarak tanımlanmaktadır. Simgesel sermaye ise diğer sermaye türlerinin içinde de görülebilecek olan ve var olan simgesel değer/ler anlamını taşımaktadır (Terzi, 2014; Yarcı, 2011; Ünal, 2017). İktidarın elinde bulundurduğu tüm baskı araçları simgesel sermaye kapsamında ele alınmaktadır (Yarcı,2011; Özsöz, 2007; Ünal,2017). Simgesel sermaye, diğer sermaye tipleri ile ilişkili olup diğer sermaye tiplerini çeşitli biçimlerde kapsamına alan ve bir alanda söz sahibi olunabilmesi için gerekli olan bir sermaye türü olarak değerlendirilmektedir. Eğitimle elde edilen diplomalar simgesel sermayeye örnek olarak gösterilmektedir. Bourdieu, eğitimi simgesel sermaye açısından ele alırken aynı zamanda eğitim sisteminin modern demokrasilerde sembolik şiddetin de temel etkeni olduğunu ileri sürmektedir. Sembolik şiddet ise; ideolojik bir şiddet türü olarak tanımlanırken değersizleştirme ya da damgalamaya eğilimli bir şiddet biçimi olarak tanımlanmaktadır. Simgesel şiddete maruz kalanların ise bunu, gelişen toplumsal örüntülerden ötürü bu şiddet biçimine tekrarlı bir şekilde maruz kalmalarına bağlı olarak bu durumu meşru olarak kabul ettikleri ileri sürülmektedir (Garrett, 2007a; Garrett, 2007b). Simgesel şiddetin, sosyal alanın her kesiminde görüldüğünü ileri süren Bourdieu, simgesel şiddetin, sosyal yaşamda düzenin önemli mekanizmalarını oluşturması

bağlamında fark edilmesinin zor olduğunu da açıklamaktadır (Nicolaescu, 2010; Özsöz, 2007). Simgesel şiddet, fiziksel olmayan bir şiddet olması nedeniyle görünmez şiddet olarak da tanımlanabilmekte ve bireylerin kendi onaylarını da içeren çeşitli sınırlamalar ya da engelleri kapsayan çok fazla sayıda uygulama alanı bulduğu söylenmektedir. Simgesel şiddeti tanımlayanın ve kontrolünü sağlayanın iktidar olmasının yazılı kurallar bağlamında görünmezliğini sağlayabildiği ve sürdürülmesinde bu durumun etkili olduğu ortaya konulmaktadır (Topper, 2001; Koytak, 2012; Özsöz,2014; Dursun, 2018).

Bourdieu, bireylerin; toplumsal yaşamları içindeki habitus, doxa, illusio arasındaki ilişkilerinin yanıltıcı etkisine vurgu yapmaktadır. Simgesel şiddet durumunun bireylerin yaşadıkları toplumsal ilişkiler bağlamında, onları gerçek bilgi üretme olanağından yoksun bırakabileceğini söylemektedir. Bu nedenle, düşünümsel sosyolojinin, bireylere kendi habituslarını ve içinde buldukları tahakkümün yeniden üretim mekanizmalarını doğru bir şekilde anlamaları ve ele almalarında önemli olduğunu vurgulamaktadır. Günlük hayatın rutinine ve akışına kendini kaptıran sıradan insanların toplumsal yapının geneline yönelik bir sorgulama yapabilme şanslarının az olduğunu bilgimize sunmaktadır. Bu nedenle, Bourdieu, düşünümsel sosyoloji sayesinde toplumsal dünyanın en yalın hali ile görülebileceğini ve toplumda doxanın ve simgesel şiddetin arkasına gizlenmiş tahakküm mekanizmalarının ortaya çıkarılabileceğini savunmuştur (Koytak, 2012; Longhofer ve Floersch, 2012). Bourdieu, bu bağlamda bilim alanlarının ve tüm sosyal bilim araştırmacılarının kendi doxa ve habituslarını inceleyebilmeleri için düşünümsel bir sosyolojinin uygulanmasına ihtiyaç duyulduğuna ışık tutmaktadır (Longhofer ve Floersch,2012).

## **BOURDIEU KAVRAMLARI VE TOPLUMSAL REFAH**

Toplumsal yaşamda, özellikle günlük yaşam pratiğinde farkında olunmayan üstü örtük yapıların nesnel ve öznel bir sentezinin yapılabilmesine kapı açan Bourdieu'nun sosyolojisi, bünyesinde bir eylem kuramı içermektedir. Kuramın kavramsal paradigmasında yer alan “alan” kavramına ilişkin üç önemli özelliğin toplumsal yapıların açıklanabilmesine olan katkısı önemlidir. Bunlardan birincisi, alan ya da belirli alanların kapsamında yer alan öznelerin habitusunun şekillenmesinde alanın etkisinin olduğudur. İkinci önemli özellik olarak, her alan için alan otonomisini koruma davranışının olduğu ve bunun devamlılık gösteren bir yapı olarak çalıştığının bilinmesidir. Üçüncü olarak ise, alanın konumunun iktidar ile ilişkili olduğu ve bu durumun analizinin yapılması gerekliliğidir. Bourdieu'ya göre bir alan içindeki kültürel ve bilimsel üretim otonomisinin korunması, neoliberal deformasyonlara karşı alınacak önlemler açısından önemli bulunmaktadır. Bourdieu, habitus, alan ve sermaye

kavramlarının karşılıklı etkileşimlerinden kavramsal bir paradigma oluştururken aynı zamanda neoliberal akıma karşı eleştirel bir duruş taşıması itibariyle entelektüel çevrelerin dikkatini çekmiştir. Bu özelliği ile Bourdieu sadece Fransa'da değil dünya genelinde entelektüellerin modernleşmeye yönelik eleştirilerinde öncü bir role sahip olmuştur. Bu eleştirilerde; modernistlerin, modernliği özel sektörle ilişkilendirmeleri ve bu bağlamda kamu sektörünü eski, yetersiz ve etkisiz bir şekilde göstermeye çalışmaları önemli bir neden oluşturmaktadır. Bourdieu, toplumsal ilişkilerin kötüye gitmesinden sorumlu tuttuğu neoliberalizme karşı mücadele edilmesi gerektiğini savunmuştur. Neoliberal politikaların; yeni, modern ve radikal bir görünüm altına saklandığını ve temel amacının kapitalist mantık çerçevesinde maksimum ekonomik kazancı öncellerken insanlar arasındaki eşitsizliği ve yoksulluğu yaygınlaştırdığının ve derinleştirdiğinin altını çizmiştir (Özatalay, 2012; Garrett, 2010; Garrett, 2007a; Garrett,2007b). Bu politikalara karşılık olarak Bourdieu daha Keynezçi tavrıyla, devlet müdahalesindeki market anlayışını savunup, ekonomik planlamalarda insani boyutun da göz önüne alınması gerektiğinin önemli olduğunu savunmuştur (Özatalay, 2012). Bourdieu, ekonomik kararlar alınırken, sosyal boyutların da mutlaka göz önüne alınmasının zorunlu olduğunu savunmuş ayrıca politikaların uzun dönem olası sonuçlarının yoksulluk, işsizlik, ailevi kayıplar, hastalık, intihar, alkolizm, uyuşturucu bağımlılığı ve ev içi şiddet gibi bağlamlar üzerinde nasıl bir etkisi olacağı konusunun üzerinde önemle durulmasının gerekliliğini belirtmiştir. Bourdieu'nun, entelektüellerin, kamu sektörünün gücünü kaybetmemesi ve bu kaybın önlenmesindeki rollerinin ve gösterecekleri çabaların önemli olduğunu vurgulaması toplumsal refaha verdiği önem açısından dikkat çekmektedir (Garrett, 2007a; Garrett, 2007b; Garrett,2010). Bourdieu, ayrıca küreselleşme karşıtı duruşu ile Amerika Birleşik Devletleri'nin uyguladığı kültürel emperyalizme karşı eleştirel bir bakış açısı da geliştirmiştir. Çoğu entelektüel tartışmanın, Amerikan toplumu ve üniversitelerinin dayattığı tartışmalar olduğunu ileri sürerek, bunların sosyal bilim alanına yaptıkları görüş transferlerini bir çeşit sembolik şiddet olarak tanımlamıştır. Bourdieu'nun kapitalizmin Amerika'yı dönüştürmeye devam ettiğine ilişkin görüşünün Avrupa'nın da benzer bir dönüşümü yaşayabileceği korkusuna neden olduğu ve buna karşı önlemler alınmasının zorunluluğuna işaret ettiği bilinmektedir (Ferguson, 2004; Garrett, 2007a; Garrett,2007 b; Garrett, 2010). Bourdieu sosyolojisinin, toplumsal yapıyı bağlamları ile analiz eden eleştirileri küreselleşmenin sonuçlarından tüm toplumların etkilendiğinin, eşitsizliklerin ve yoksulluğun artması başta olmak üzere bu sorunların giderek derinleşmesiyle birlikte dünya üzerinde artan sayıda acı çeken insanın olduğuna işaret ettiği görülmektedir.

## BOURDIEU VE SOSYAL ÇALIŞMA

Pierre Bourdieu, sosyal bilim alanında yirminci yüzyılın en etkili kuramcılarında biri olarak kabul görmekte ve sosyal bilimler kapsamında; felsefe, politika, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, eğitim ve kültür gibi farklı konularda araştırmacılara yol gösterdiği bilinmektedir. Benzer bir biçimde, Bourdieu'nun kavramlarının sosyal çalışma ile olan yakın ilişkisi bilinmekte ancak bu alanda hak ettiği ilgiyi göremediği de dile getirilmektedir. Bu gerçeğe karşın, sosyal çalışmanın tüm alanlarında Bourdieu'nun kavramlarının kullanılarak gereken analizlerin yapılmasının, sosyal çalışma sistemlerine ve pratiklerine alternatif yollar sunabileceği vurgulanmaktadır (Emirbayer ve Williams,2005). Bourdieu'nun sosyolojik kavramlarının sosyal çalışmanın tüm alanlarında hem hizmet alan müracaatçılar bağlamında hem de bu hizmeti sunan sosyal çalışmacıların analiz edilebilmesinde araştırmacılara rehberlik edebileceği düşünülmektedir.

Toplumların refahının geliştirilmesi hedefinin yanı sıra sosyal adaletin gerçekleştirilmesinde de önemli bir rolü olan sosyal çalışmacıların neoliberal politikalarından etkilenenlere hizmet götürürken kendilerinin de neoliberal politikaların olumsuzluklarından etkilendiği bildirilmektedir (Ferguson, 2004; Butler-Warke ve diğ., 2020). Bu bağlamda düşünüldüğünde ise, Bourdieu'nun kuramlarının, sosyal çalışma disiplini ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Bu ilişki, neoliberalizmin, toplumsal refahın belirleyicileri ve sosyal çalışmacılar üzerindeki etkisinin anlaşılabilmesi açısından önemlidir. Bourdieu, sosyal çalışmacıların, neoliberal politikaların yaygınlaşması sonucunda toplumun yaşadığı olumsuzluklara ilişkin endişe yaşadıklarını bildirmiştir (Wallace ve Pease,2011). Aynı çalışmada, 1970'li yılların ortalarında Avustralya'da yaygınlaşan neoliberal politik uygulamaların yarattığı sorunların çözümüne ilişkin olarak; aslında bu sorunların artış göstermesinin sosyal çalışmanın önünü açacağını bildirmesi (Cummins,2016; Wallace ve Pease,2011) ve toplumsal olarak sosyal çalışmaya olan ihtiyacın giderek büyüdüğüne işaret etmesi önemli bir saptamadır. Bu nedenle, neoliberal politikaların uygulanmasının daha geniş bir alan bulması sonucunda yaşanan toplumsal sorunlar arasında yer alan; eşitsizlik, yoksulluk, işsizlik, göç ve toplumsal şiddetin giderek artması ve yaygınlaşmasının sosyal çalışmaya daha fazla ihtiyaç olduğunun göstergesi anlamını taşıdığı betimlenmektedir (Garrett, 2010; Brady ve diğ., 2014).

Bourdieu, sosyal çalışmacıların devletin politikalarının uygulanabilmesinde hizmet aracı gibi bir işlev üstlenerek zaman zaman mesleki anlamda çelişkili durumlar içinde yer aldıklarını belirtmiş ve sosyal çalışmacıların neoliberal uygulamalar yüzünden maddi, manevi olarak acı çeken kişilerin sorunlarıyla

İlgilenirken yalnız bırakıldıklarını ifade etmiştir. Bourdieu, sosyal çalışmacıların, alan içindeki uygulamalarda Bourdieucu bir kurama gerek duyulmasa bile, Bourdieucu kuramın ve onun neoliberalizm karşıtlığının kavranmasının sosyal çalışma alanı için önemli bir ihtiyaç olduğunu dile getirmiştir (Cummins,2016). Başka bir deyişle, kuramın uygulanmasından önce toplumsal yapının analizinde kuramın yol göstericiliğinin gerekliliği ileri sürülmektedir. Uluslararası Sosyal Çalışma Federasyonu'nun "sosyal çalışma" tanımlamasında yer alan temaların, Bourdieu'nun insan ve çevresini ele alan, ayrıca sosyal adaleti vurgulayan işsizlik, eşitsizlik, insan hakları gibi konular ile örtüştüğüne vurgu yapılmaktadır (Garrett, 2010; Garrett, 2007a; Garrett,2007 b; Houston, 2002).

Bourdieu kavramların sosyal çalışmacıların kendi mesleki yapılarını analiz edebilmelerinde yol gösterici bir özellik taşıdığı önemle ele alınmaktadır. Bourdieu'nun, sosyal çalışma alanıyla olan ilişkisi Houston'un kaleme aldığı bir makalede tartışılmıştır. Bu makalede, Bourdieu'nun kuramının üç ana yapısı olarak tanımladığı -habitus, alan ve sermaye- kavramlarının; sosyal dünyadaki eşitsizliklerin, çatışmaların ve mücadelelerinin yeniden değerlendirilmesinde ve toplumsal yapının etkileşimine katılan kültüre duyarlı sosyal çalışma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için bir model olarak kullanılabilmesine işaret edilmektedir (Houston,2002). Bu anlayış, sosyal çalışma alanında, 2000'li yıllarda Bourdieu'ya olan ilginin giderek artmasına neden olurken Bourdieu'nun sosyolojik kavramlarının bu alanda gerçekleştirilen uygulamalara önemli katkı sağladığının gösterilmesi (Garrett, 2007a) sosyal çalışma alanında daha fazla uygulanmasına ihtiyaç olduğuna vurgu yapılmasıyla eş zamanlı bir gelişme göstermektedir. Bourdieu'nun kuramsal çerçevesinin, sosyal çalışmacılara daha iyi uygulamaların geliştirilmesinde yardımcı olabileceği belirtilmektedir. "Habitus" kavramının etkili bir şekilde anlaşılmasının; toplumsal refah alanında çalışan sosyal çalışmacılar için, karşılıklı iletişim boyutunda gerçekleşen uygulamaların geliştirilebilmesinde yardımcı olacağı ileri sürülmektedir (Garrett, 2007b). Bu doğrultuda; Bourdieu'nun kuramsal katkılarının, çocuklarla, ailelerle ve genç insanlarla çalışan sosyal çalışmacılara yardımcı olacağı söylenmektedir. Sermaye kavramının iyi bir şekilde anlaşılmasının özellikle evlat edinme sürecinde yaşanan pratiklerde etkili olabileceği belirtilmektedir (Smith ve diğ., 2017). Bourdieu'nun habitus, alan ve sermaye kavramları hakkında farkındalık sahibi olunmasının sosyal çalışmayı zenginleştireceğinden söz edilerek, kültüre duyarlı sosyal çalışma için bir model oluşturacağı ve yaşanan eşitsizlikleri giderecek yeni bir yapı oluşturulmasına katkıda bulunacağı savunulmaktadır (Garrett,2010; Houston, 2002).

Sosyal sermaye kavramının toplumsal ve bireysel kaynakların dinamiğinin anlaşılmasında işe yarar bir yönünün olmasının sosyal çalışma uygulamalarında

ve bu bağlamda yasal düzenlemelerin geliştirilmesinde yol gösterici olacağı açıklanmaktadır (Hawkins ve Maurer, 2012). Bourdieu'nun, konuşmayı merkeze alan yaklaşımının, sosyal çalışma alanında giderek yaygınlaşan şablonlara ve kontrol listelerine dayalı uygulamaların getirdiği zararların onarılmasında, insanı ve onun deneyimlerinin öncelenmesini sağlayarak önemli bir katkıda bulunabileceği ifade edilmektedir. Bu saptama uygulamalarda habitus, alan ve sermaye bağlamında bireylerin, grupların ve toplumun irdelenmesinin gerekliliğine işaret etmektedir. Sosyal çalışmacıların, alanda diğer kamu çalışanları gibi baskı altında oldukları belirtilmiştir. Sosyal çalışmacıların çabuk düşünerek, hızlı kararlar alarak somut sonuçlara odaklı çalışmalar uygulamalarının yaygın olduğu söylenerek bu durumun yol açtığı sorunların çözümünde Bourdieucu kavramların analiz edilerek sosyal çalışmaların yürütülmesinin sosyal hizmet alanı için iyi bir model olabileceği önerilmektedir (Cummins,2016).

Emirbayer ve Williams'ın, Bourdieu'nun kavramlarıyla sosyal çalışma disiplini New York şehrindeki evsizlere yönelik hizmet yürütülen alan üzerinden ilişkilendirdikleri makalelerinde Bourdieu'nun sadece "kültürel sermaye" ve "habitus" gibi terimlerle sosyal çalışma disiplinine katkıda bulunmakla kalmayıp, hâkimiyetin ve mücadelenin gözlemlendiği alanlarda çalışılmak üzere yeni bir ilişkisel yaklaşım sunduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada, New York şehrinde evsiz insanlara yönelik yürütülen hizmetler, Bourdieucu bir bakış açısıyla analiz edilmiş ve sosyal çalışmacı olan yazar Williams'ın beş yıldan fazla bir süreyle evsizlere yönelik hizmetler yürütülen barınaklardaki sosyal çalışma deneyimlerinden faydalanılmıştır. Yazarlar, evsizlere yönelik hizmet veren barınaklar özelinde mevcut bulunan çeşitli sermaye türlerini değerlendirmişler. Barınaklardan hizmet alan evsiz müracaatçıların alan içinde buldukları konuma ve habituslarına göre farklı sermayelere sahip oldukları ve bu alan içindeki hizmet alımında ayrıcalıklı çıkarlara ulaşabildiklerine işaret etmişlerdir. Bazı evsizlerin barınaklarda hizmet sunan personel ile olumlu ve yapıcı ilişkiler kurup, barınaklarda geçerli disiplin kurallarına uyarak edindikleri sosyal sermaye ile çeşitli çıkarlar elde edip kendilerinin uygun konutlara yerleştirilmelerinde avantajlara sahip olabildikleri gözler önüne serilmiştir. Kimi evsizlerinde daha farklı bir şekilde buldukları kurumlarda kalan diğer müracaatçılar arasında liderlik rolü üstlenerek, kuruluşlardaki kimi uygulamalara karşı muhalif ve baş kaldırıcı bir yaklaşım sergileyerek diğer müracaatçılar arasında daha farklı bir sosyal sermaye elde ettikleri gösterilmiştir. Kurum yöneticilerinin bu kişilerin sahip oldukları baş kaldırıcı ve diğer müracaatçılar arasında edindikleri liderlik konumlarını kendi otoriteleri açısından tehdit olarak görmeleri sebebiyle, bu kişilere öncelik tanıyarak uygun konut tahsis edilmesi ile onların alan içinde belirli çıkarlara daha kolay ulaşmasının sağlandığı da bilgimize sunulmaktadır. Yazarlar, diğer müracaatçılar arasında sosyal bir sermayeye sahip olmayanların

alan içerisinde çıkar elde edebilme açısından çok geride kaldıklarını belirterek (Emirbayer ve Williams,2005) yaptıkları çalışmanın sonuçlarının, sosyal sermaye kavramının öneminin anlaşılmasının evsiz kişilere yönelik hizmet sunumunda daha etkili uygulamaların gerçekleştirilmesine olanak sağlayacağını ifade etmişler.

Wiegmann (2017) ise, Bourdieu'nun kuramlarında, baskıyla mücadele edilmesinde ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesinde entelektüellerin kritik bir rol oynadığını belirtildiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirdiği uygulama pratiği üzerine olan çalışmasında; Bourdieu'nun anahtar kavramlarını kullanarak sosyal çalışmacılar ve müracaatçılar arasındaki etkileşimlerde oluşan güç ilişkilerini ve sembolik şiddeti incelemiş; düşünümsel ve ilişkisel bir sosyal hizmet sunanların sembolik şiddetin etkisini nasıl azaltabileceğine ilişkin önerilerde bulunmuştur. Wiegmann, sosyal çalışmanın bir alan olarak ortaya çıktıktan sonra tıp ve hukuk alanlarında olduğu gibi kendi alanlarında da konumlarının meşruiyetini kanıtlamak için sosyal çalışmacılar tarafından çok fazla çaba gösterildiğini bildirmiştir. Bu durumun da alan içerisinde daha fazla oranda profesyonel davranışlar gösterilmesi yönünde bir eğilimin oluşmasına yol açarak mesleğin geleneksel kökeninde yer alan hümanizmin bilimsel pozitivizm ile yer değiştirmesine yol açtığını söylemektedir. Yazar sosyal çalışma disipliniinde hümanist değerlerin yitirildiği saptamasını yaparak, mevcut olan bu durumu eleştirmektedir. Makalede ayrıca, sosyal çalışma disiplininin köklerinde sahip olduğu; ihtiyaç halindeki insanların korunması ve gözetilmesi gibi dışil niteliklerin, hukuk ve tıp gibi devletin daha eril özelliklerini temsil eden alanlarla karşılaştırıldığında daha düşük bir oranda sembolik sermayeye sahip olduğu bilgimize sunulmaktadır. Yazar, sosyal çalışmacıların meslek mensubu olarak daha fazla sermayeye sahip olabilmek amacıyla mesleğin sahip olduğu dışil özellikleri terk ederek daha meşru bir konum kazanabilmeyi hedefleyerek bürokrasinin cezalandırıcılık ve katı kuralcılık gibi daha eril özelliklerini göstermeye başladıklarının altını çizmektedir. Bu durumun ise sosyal çalışmacıları sosyal adalet, insan hakları ve yoksulluk ile ilgili müdahalelerde gerekli olan mesleki niteliklerden uzaklaştırdığını vurgulamaktadır (Wiegmann,2017).

Sosyal çalışmanın, diğer uygulama alanları da mercek altına alındığı zaman: ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye kavramlarının iyi bir şekilde göz önünde bulundurulmasının sağlık alanında yaşanan eşitsizliklerin anlaşılabilmesinde de yararlı olduğu (Pinxten ve Lievens, 2014; Garrett, 2010) gösterilmiştir. Bu bağlamda sağlık alanındaki sosyal çalışma pratiklerinde müracaatçıların maruz kaldıkları simgesel şiddet durumu, sahip oldukları farklı sermaye türleri ve habituslarının incelenmek üzere ele alınabileceği belirtilmektedir. Habitus, alan, sermaye ve düşünümsellik gibi Bourdieucu kavramlar ışığında meslek



mensupları ve müracaatçılar arasındaki ilişkinin, toplumsal yapı da dahil olacak bir şekilde analiz edilmesinin daha etkili bir meslek sunumunun gerçekleşebilmesi için değişim kapısını açacağı bildirilmiştir. Bourdieucu sosyolojinin, sosyal çalışmacıların kendi kişisel ve kolektif habituslarını değerlendirmelerine yardımcı olacağı ve kendilerine daha eleştirel bir açıdan bakabilmeleri konusunda onları cesaretlendireceği de söylenmektedir.

Wiegmann (2017), Bourdieu'nun kuramsal araçlarının sosyal çalışmacılar ve müracaatçılar arasındaki etkileşimlerde meydana çıkan güç ilişkilerinin ve oluşan sembolik şiddetin aydınlatılmasında da kullanılabileceğini ifade etmiştir. Sosyal çalışmacı ve müracaatçı arasındaki etkileşimlerde bazı müracaatçıların kendilerini nesneleştirip, başkasına bağımlı bir halde tanımlamasına yol açılabileceği ve bu durumun sosyal çalışmacıları daha kontrolcü ve güç sahibi bir pozisyona sokabileceği tehlikesinden bahsedilmektedir. Müracaatçıların daha işlevsel bir hale gelebilmesi amacıyla onlara karşı tehditkâr ve cezalandırıcı bir tavır takınılmasının onlara yarardan çok zarar verebileceğini açıklayan Wiegmann, sosyal çalışmacıların müracaatçılarla olan etkileşimlerinde kişisel ve kurumsal habituslarının farkında bir düşünümsellik içerisinde faaliyette buldukları zaman bu durumun ortadan kalkabileceğine vurgu yapmaktadır (Wiegmann,2017). Bu görüşlere ek olarak, Bourdieucu kuramların sosyal çalışmacıların, müracaatçıların gerçekliklerini şekillendiren sosyo-politik düzen ile eleştirel bir şekilde mücadele etmeleri aracılığıyla: müracaatçıların bu eşitsizliklerle başa çıkabilmelerinde onların kültürel, sosyal ve ekonomik sermayelere yatırım yapmalarının teşvik edilebileceğine işaret edilmektedir (Wiegmann,2017; Houston ve Swords, 2021).

Neoliberal politikaların, bireylerin ve toplumun farklı sermayelerinde yarattığı olumsuz etki ve bunun yanı sıra eğitim ve sağlık hizmeti alımında yaşanan eşitsizliklerde ortaya çıkardığı simgesel şiddet boyutu da ele alınarak bu alanda sosyal çalışmanın önünde yer alan engeller ve fırsatların etkili bir şekilde değerlendirilebileceği öne sürülmektedir. Sosyal çalışma kapsamında sosyal adalet, eşitsizlikler ve sosyal refahın ele alınmasının yanı sıra göçmenler, madde bağımlılığı, evsizlik, şiddet gibi birçok konu ve bunlara ilişkin alanlarda Bourdieucu kavramların kullanımının sosyal çalışma araştırmacılarına ve sosyal çalışmacılara yarar sağlayacağı bilinmektedir. Bourdieu'nun sosyolojisi ve kuramlarının göz önünde bulundurulması doğrultusunda, insanı önceleyen bir biçimde toplumsal yapının yeniden üretilmesinin yolunu açabilecek bilgi ve uygulamalara erişim sağlanabilecektir. Bu bağlamda intihar olaylarının güncel bir yöntemle önlenmesi üzerine yapılan bir çalışma sosyal sermaye kavramının ele alınması doğrultusunda intihar vakalarında da etkili bir önleyici yaklaşımın geliştirilebileceğine ve bu durumun benzer biçimde diğer sosyal çalışma alanlarında da yararlı olacağına işaret edildiği gösterilmektedir (Garrett,

2007a; Garrett, 2007b; Walter ve diğ., 2011). Houston, 2002 yılında kaleme aldığı makalesinde, Bourdieu'nun üç temel kavramı olan habitus, alan ve sermayenin mesleki uygulamalarda dikkate alınmasının; sosyal dünya içindeki eşitsizliklerin ortadan kaldırılabilmesinde, fail ile yapı arasındaki etkileşime dikkatini veren ve kültüre duyarlı bir sosyal çalışma uygulamasının geliştirilmesinde yararlı olduğunu belirtmektedir. Makalede, fail ile yapı arasındaki ilişkiye odaklanılarak, Bourdieu'nun kuramlarının sosyal çalışmacılara, toplum ve birey arasındaki bağın anlaşılabilmesi için kapsamlı bir anlayış sunduğu ve bu anlayış biçiminde baskı karşıtı bir uygulamanın önem taşıdığı gösterilmiştir (Houston,2002).

Neoliberal politikalar sonucu özelleştirmenin yaygınlaşmasının sağlık ve eğitim gibi hizmetlere ulaşabilmeyi zorlaştırması ve bu durumun insanların ekonomik koşullarını olumsuz bir şekilde etkilemesi sebebiyle; bu sorunların çözümü için gerekebilecek politikaların geliştirilmesinde toplum katılımının habitus ve sermaye kavramları çerçevesinde ele alınmasının gerekliliği dile getirilmektedir. Bu kavramların kullanılması aracılığıyla; sosyal çalışma alanının ilkeleri arasında yer alan toplum katılımının sağlanması etkili bir model doğrultusunda geliştirilme olanağına sahip olabilecektir. Benzer bir biçimde çocuklar, gençler ve yaşlılar için gerçekleştirilecek olan sosyal çalışma pratikleri kapsamında “sosyal sermaye” kavramının incelenmesinin alan pratiklerini geliştirebilecek bilgiler sağlayabileceği gözler önüne serilmektedir (Houston,2017). Sosyal sermaye kavramı göçmelere yönelik sosyal çalışma alanında da büyük önem taşımakta ve sosyal uyumun sağlanabilmesinde önemli bir yeri olduğu ortaya konulmaktadır. Sosyal bilimcilerin göçmenlerle çalışmalarında sermaye kavramı yanında habitus ve alan kavramlarını da göz önünde bulundurularak sosyal uyum konularını ele almaları hem yapısal hem de öznel unsurların bir arada değerlendirilmesinde önemli bir metot oluşturmaktadır (Cederberg,2012; Karan, 2019; Joy, Game ve Toshniwal,2020).

Pierre Bourdieu'nun sınıf, mücadele ve siyasal ekonominin dinamiklerini içeren akademik çalışmalarının sosyal çalışma alanında yürütülen yoksullukla ilgili araştırmalar için de uygun bir kavramsal yapı oluşturduğu belirtilmektedir. Fram, Bourdieucu bir yapının iktisadi analizlerin içine görünüşte iktisadi olmayan terimleri yerleştirerek yoksulluğu kavramsallaştırdığını ileri sürmektedir. Fram, yoksulluğu, sosyal sermaye örneği üzerinden açıklayarak; sınıfsal sınırların korunmasının benzer kişilerin bir arada bulunmaya yönelik doğal bir tercihi ile piyasa ilişkilerinden bağımsız bir şekilde oluştuğuna vurgu yapmıştır. Yoksulluk deneyiminin imtiyazlı grupların çıkarlarından ve bu çıkarların siyasal süreçlerle ifade edilmesinden ayrı bir biçimde tanımlanamayacağı vurgulanmaktadır. Sosyal çalışma pratiğinde yoksullukla ilgili çalışmaların önemli bir yer tuttuğu ve yoksullukla ilgili araştırmaların gerçekleştirilmesinin sosyal refahın sağlanmasını hedefleyen bir şekilde sosyal değişimin geliştirilmesinde çok

önemli olduğu söylenmiştir (Fram, 2004). Bourdieu'nun gerçekliğin inşasıyla ilgili prensiplerin başkaları üzerine empoze edilebilmesi olarak tanımladığı sembolik gücün önemini belirtmesi ve bunun siyasal gücün ana unsuru olduğunu ileri sürmesi, sosyal çalışma pratiğinde bu gücün kullanımına ilişkin bir analizin yapılması gerekliliğine işaret etmektedir. Bourdieu'nun habitus kavramını, bizi belirli şekillerde harekete geçmeye, hissetmeye ve düşünmeye ikna eden sosyal olarak edinilmiş, içselleştirilmiş ve devamlılık gösteren genelleştirilmiş prensipler olarak tanımladığı bilgimize sunulmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin kim olduğunun sınıf, toplumsal cinsiyet ve ırka dayalı deneyimlerle şekillendiği, sosyal çalışmacıların bu eğilim ve şemaları müracaatçılarla olan deneyimlerinde kısıtlayıcı ya da fırsat yaratan bir kaynak olarak göz önünde bulundurmalarının önemine ışık tutulmaktadır. Bu konulara özen gösterilerek, sosyal hizmet alanında, küreselleşme bağlamında giderek artış gösteren işsizlik, eşitsizlik ve sosyal dışlanma gibi 21.yüzyılın yaygın zorluklarıyla baş edebilmede daha hazırlıklı ve donanımlı olunabileceğine işaret edilmektedir (Finn ve Jacobson,2003).

Bourdieu sosyolojisinde; düşünümsellik (reflexivity) ilkesi kullanılarak toplumsal yapının çıplak ve yalın halinin görülebileceği ve bu sayede toplumdaki doxanın ve simgesel şiddetin arkasına gizlenmiş durumların analizinde kullanışlı bir metot oluşturulacağı ileri sürülmektedir. Düşünümsel bir sosyoloji, toplumda süregelen yapıların ve belirlenimlerin ne olduğunu söylemenin ötesinde insanların o belirlemelere mahkûm olmadıklarını anlama ve bu bağlamda çözüm geliştirilebilme olasılıklarının görülebilmesi açısından önemli bulunmaktadır (Wiegmann, 2017). Garrett (2007a) çalışmasında, Bourdieucu kuramların, sosyal çalışmacılara daha iyi bir uygulama biçimi geliştirmelerinde “kavramsal bir cephanelik” kazandırarak yardımda bulunabileceğini belirtmektedir. Sosyal çalışma pratiklerinde; habitus, alan ve sermaye kavramlarıyla ilgili bilgi sahibi olunmasının, çocuklu ailelerin değerlendirilmelerinde yapısal bir anlayışı ortaya koyarak bu ailelere yönelik hizmet sunumuna ilişkin gösterdiği yararlı rehberlik rolü tanımlanmaktadır. Garrett'in çalışmasında, sosyal çalışmacıların uygulama alanlarında siyasal bir sermaye ile faaliyette buldukları ve sahip oldukları bu gücün uygulanmasıyla birlikte müracaatçıların damgalanmasına yol açabilecek negatif bir sembolik sermayenin oluşabileceği de bilgimize sunulmaktadır.

## SONUÇ

Sosyal bilimler alanında yirminci yüzyılın en etkili kuramcıları arasında yer alan Bourdieu, kavramlarıyla sosyolojiye önemli katkılarda bulunmuştur. Bourdieu'nun sosyolojisi, toplumsal dünyayı yeniden üreten toplumsal eylemi, ikili ilişkiler bağlamında incelemekte ve felsefe, politika, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, eğitim, iletişim gibi farklı sosyal bilim alanlarındaki araştırmacılara yol

göstermektedir. Bourdieu sosyolojisinde, hem toplumu bir bütün olarak ele almakta hem de toplum içinde bireyi ele alarak sosyal dünyayı analiz etmektedir. Bourdieu sosyolojisinin temel kavramları içinde yer alan habitus, alan ve sermaye sosyal yapı içerisindeki eylemlerin nasıl gerçekleştiğinin incelenmesini sağlaması açısından sosyal bilimler alanındaki araştırmacılara ve farklı alanlarda faaliyette bulunan meslek elemanlarına rehberlik etmektedir. Bourdieu sosyolojisinde yer alan kavramların, sosyal çalışma disiplini ve pratiğiyle olan yakın ilişkisine rağmen bu alanda hak ettiği ilgiyi görmediği de bilinmektedir. Bourdieu'nun kavramları, hem sosyal çalışmacıların kendilerini ele alarak toplumsal yapıda nasıl rol aldıklarını sorgulayabilmelerine hem de hizmet alanların tüm özellikleri bağlamında yürütülen hizmetlerin sorgulanarak sosyal yapının yeniden üretilebilmesine kapı açabilmektedir. Sosyal çalışma alanında ele alınan toplumsal sorunlar arasında yer alan; yoksulluk, dezavantajlı gruplar, eşitsizlikler, göçmenler, evsizler, dışlanmışlık, madde bağımlılığı ve benzeri konuların Bourdieu'nun kavramları kullanılarak analizinin yapılması ile birlikte, bu sorunlara çözüm getiren politikalara katkı sağlanabilecektir.

Bourdieu'nun sosyolojisinin, toplumsal dünyada üretilen her şeyin doğru yöntemle bilinmesi halinde yine toplumsal dünya tarafından değiştirilebileceğini öngörmesi ve yeniden üretilebilen bir toplumsal yapıya işaret etmesi, toplumsal ve bireysel refahın gelişebilmesinde önemli bir işlevi olan sosyal çalışmacılar açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, Bourdieu'nun yerleşmiş doğruları yıkıcı bir şekilde ele alması ve ısrarlı bir şekilde sorgulaması ve aynı zamanda ekonomik sermayenin etkisindeki kurumlarla uyuşmayı reddetmesi, radikal bir sosyal çalışmanın gerçekleşebileceği konusunda araştırmacıları umutlandırmaktadır. Neoliberal politikaların yaygınlaşması ile derinleşen ve yaygınlaşan yoksulluk, eşitsizlik ve göçmenlik gibi kavramların etkisi ile sosyal yaşamda sıkıntı çeken insanların sayısının giderek artması sosyal çalışma pratiğine hem küresel hem de yerel ölçeklerde daha fazla gereksinim duyulduğunu göstermektedir. Bourdieu'nun neoliberal politikalarla uzlaşmayı reddeden ve yerleşmiş kalıpları sorgulayan görüşlerinin yeni bir sosyal çalışma pratiği için aydınlatıcı olacağına literatürde işaret edilmekte ve Bourdieu sosyolojisinin sosyal çalışma faaliyetlerinin teori ve uygulama arasında bulunan mevcut boşluğunu giderebileceği de savunulmaktadır. Bourdieu sosyolojisinin toplumsal sınıfların nasıl yaşadığı ve sosyal farklılıkların günlük hayatın içinde nasıl işlediğiyle ilgilenmesi, Bourdieu'nun kuramlarının sosyal çalışma alanıyla ilişkisinin ve alan için kullanışlı olmasının temelini oluşturmaktadır. Bu nedenlerle, Bourdieu'nun, toplumsal yapıda sıkıntı çeken kesimlere yönelik gösterdiği hassas duruş ile hem sosyal çalışma pratiği için hem de benzeri sıkıntıların yansımalarının hissedildiği öğretmenlik, hekimlik, hemşirelik, emniyet personeli vb. diğer mesleki alanlar için de rehberlik edebileceğinin göz ardı edilmemesi önerilmektedir.

## KAYNAKÇA

Brady, S. R.& Schoeneman, A. C. & Sawyer, J. (2014). Critiquing And Analyzing The Effects Of Neoliberalism On Community Organizing: Implications And Recommendations For Practitioners And Educators. *Journal For Social Action In Counseling And Psychology*, 6(1), 36-60.

Butler-Warke, A., Yuill, C., & Bolger, J. (2020). The Changing Face Of Social Work: Social Worker Perceptions Of A Neoliberalising Profession. *Critical And Radical Social Work*, 8(1), 59-75.

Calhoun, C. (2003). ‘Pierre Bourdieu’, In Ritzer, G. (Ed.), *The Blackwell Companion To Major Contemporary Social Theorists*, 274–309, Malden; Oxford: Wiley-Blackwell.

Calhoun, C. (2006). Pierre Bourdieu And Social Transformation: Lessons From Algeria. *Development And Change*, 37(6), 1403-1415.

Cederberg, M. (2012). Migrant Networks And Beyond: Exploring The Value Of The Notion Of Social Capital For Making Sense Of Ethnic İnequalities. *Acta Sociologica*, 55(1), 59-72.

Cummins, I. (2016). Wacquant, Urban Marginality, Territorial Stigmatization And Social Work. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 28(2), 75-83.

Dursun, O. (2018). Toplumü Pierre Bourdieu İle Düşünmek. *Global Media Jour-nal TR Edition*, 8(16), 68-123.

Emirbayer, M. (2012). İlişkişel Bir Sosyoloji İçin Manifesto. *Tözcülüğün Tasfiye-si. İlişkişel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar*.(Editör: Güney Çeğın-Emrah Göker). Ankara: Notabene.

Emirbayer, M., Ve Williams, E. M. (2005). Bourdieu And Social Work. *Social Service Review*, 79(4), 689-724.4

Esgın, A. (2015). Sosyal Bilimci Mi, Yoksa Doksalog Teknisyenler Miyiz? Türkiye’deki Bazı Sosyoloji Pratikleri Üzerine Eleştiriler. *Sosyoloji Konferansları*, (52).

Ferguson, I. (2004). Neoliberalism, The Third Way And Social Work: The UK Experience. *Social Work And Society*, 2(1), 1-9.

Finn, J. L.,& Jacobson, M. (2003). Just Practice: Steps Toward A New Social Work Paradigm. *Journal Of Social Work Education*, 39(1), 57-78.

Fram, M. S. (2004). Research For Progressive Change: Bourdieu And Social Work. *Social Service Review*, 78(4), 553-576.

Garrett, P. M. (2007 A). Making Social Work More Bourdieusian: Why The Social Professions Should Critically Engage With The Work Of Pierre Bourdieu. *European Journal Of Social Work*, 10(2), 225-243.

Garrett, P. M. (2007b). The Relevance Of Bourdieu For Social Work: A Reflecti-on On Obstacles And Omissions. *Journal Of Social Work*, 7(3), 355-379.

Garrett, P. M. (2010). Examining The ‘Conservative Revolution’: Neoliberalism And Social Work Education. *Social Work Education*, 29(4), 340- 355.

Gülsoy, N. Ö. (2012). Cezayir Deneyiminin Pierre Bourdieu’nün Sosyolojik Tahayyülüne Etkileri: Bilimsel Bir Habitusun Doğuşu. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(25), 1-30.

Hawkins, R. L. & Maurer, K. (2011). Unravelling Social Capital: Disentangling A Concept For Social Work. *British Journal Of Social Work*, 42.353-370.

Hothersall, S. J. (2016). Epistemology And Social Work: Integrating Theory, Research And Practice Through Philosophical Pragmatism. *Social Work And Social Sciences Review*, 18(3), 33-67.

Houston, S. (2002). Reflecting On Habitus, Field And Capital: Towards A Cultu- rally Sensitive Social Work. *Journal Of Social Work*, 2(2), 149-167.

Houston, S. (2017). Towards A Critical Ecology Of Child Development İn Social Work: Aligning The Theories Of Bronfenbrenner And Bourdieu. *Families, Relationships And Societies*, 6(1), 53-69.

Houston, S., & Swords, C. (2021). Responding To The ‘Weight Of The World’: Unveiling The ‘Feeling’ Bourdieu İn Social Work. *The British Journal Of Social Work*. Doi: 10.1093/Bjsw/Bcab161

Ignatow, G. (2009). Why The Sociology Of Morality Needs Bourdieu’s Habitus. *Sociological Inquiry*, 79(1), 98-114.

Joy, S., Game, A. M., & Toshniwal, I. G. (2020). Applying Bourdieu’s Capi- tal-Field-Habitus Framework To Migrant Careers: Taking Stock And Adding A Transnational Perspective. *The International Journal Of Human Resource Management*, 31(20), 2541-2564.

Karakaya, M. F. (2012). Ecce Homo Academicus. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(25), 103-111.

- Karan, O. (2019). Suriyeli Mültecilerin Esnaflaşmasını Anlamada Bourdieucu Yaklaşımın Olanakları. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(2), 249-276.
- Kılıç, H. İ.(2017). Kamusal Ve Siyasal Alana Bir Müdahale Biçimi Olarak Sosyal Bilim Pratiği: Pierre Bourdieu Sosyolojisinde” Dünyanın Sefaleti” Örneği. *Sos-yoloji Notları*, 1(1), 13-23.
- Koytak, E. (2012). Tahakküme Hükmetmek: Bourdieu Sosyolojisinde Toplum Ve Bilim İlişkisi. *Sosyoloji Dergisi*, 3(25), 85-101.
- Laberge, S., Ve Kay, J. (2002). Pierre Bourdieu’s Sociocultural Theory And Sport Practice. *Theory, Sport And Society*, 10, 239-266.
- Lima, R. D. C. P. Ve Campos, P. H. F. (2015). Field And Group: A Conceptual Approximation Between Pierre Bourdieu And The Social Representation Theory Of Moscovici. *Educação E Pesquisa*, 41(1), 63-77.
- Longhofer, J. Ve Floersch, J. (2012). The Coming Crisis In Social Work: Some Thoughts On Social Work And Science. *Research On Social Work Practice*, 22(5), 499-519.
- Mcgregor, C. (2019). A Paradigm Framework For Social Work Theory For Early 21st Century Practice. *The British Journal Of Social Work*, 49(8), 2112-2129.
- Meder, M., Ve Çeğin, G.(2011). Bourdieu’yü Okumak: Post-Pozitivist Bir Sosyolojinin İmkânı Üzerine. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.10(1),233-256.
- Nash, R. (1990). Bourdieu On Education And Social And Cultural Reproduction. *British Journal Of Sociology Of Education*, 11(4), 431-447.
- Nicolaescu, C. (2010). Bourdieu–Habitus, Symbolic Violence, The Gift:“You Give Me/I Give You” Principle. *Euromentor Journal-Studies About Education*, (3), 122-131.
- Özatalay, C. (2012). Ekonomi Teorisi İle İlişkisi İçinde Bourdieu: Bir Komprador Mu, Bir Eleştirmen Mi?.*Sosyoloji Dergisi*, 3(25), 57-83.
- Özsöz, C. (2007). Pierre Bourdieu’nün Temel Kavramlarına Giriş. *Sosyoloji Notları*.15- 21.
- Özsöz, C. (2014). Pierre Bourdieu: Simgesel Şiddet, Eğitim, İktidar. *Cogito*, 76, 290-311.
- Öztürk, Ş. (2011). Pierre Bourdieu’s Theory Of Social Action. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(15).143-156.

Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Sermaye” Ve “Alan” Üzerine. *Liberal Düşünce*, 16(61-62), 121-141.

Pinxten, W. Ve Lievens, J. (2014). The Importance Of Economic, Social And Cultural Capital In Understanding Health Inequalities: Using A Bourdieu Based Approach In Research On Physical And Mental Health Perceptions. *Sociology Of Health & İllness*, 36(7), 1095-1110.

Power, E. M. (1999). An Introduction To Pierre Bourdieu’s Key Theoretical Concepts. *Journal For The Study Of Food And Society*, 3(1), 48-52.

Silva, E., Ve Warde, A. (2010). Introduction: The Importance Of Bourdieu. Routledge.

Smith, M., Cree, V. E., Macrae, R., Sharp, D., Wallace, E., Ve O’Halloran, S. (2017). Social Suffering: Changing Organisational Culture In Children And Families Social Work Through Critical Reflection Groups—İnsights From Bourdieu. *British Journal Of Social Work*, 47(4), 973-988.

Swartz, D. L. (2002). The Sociology Of Habit: The Perspective Of Pierre Bourdieu. *OTJR: Occupation, Participation And Health*, 22(1 Suppl), 61S-69S.

Terzi, E. G. (2014). Toplumsal Yapı İle Bireysel Eylem Arasındaki İlişki Bağlamında Pierre Bourdieu’nün Habitus Kavramı. *Eğitim Bilim Toplum*, 12(46), 73-83.

Topper, K. (2001). Not So Trifling Nuances: Pierre Bourdieu, Symbolic Violence, And The Perversions Of Democracy. *Constellations*, 8(1), 30-56.

Ünal, A. Z. (2017). Bourdieu’nün Tabakalaşma Teorisi Bağlamında Üst Sınıftan Alt Sınıfa Doğru Hayat Tarzı Tahakkümü. *Journal Of International Social Research*, 10(49), 380-388.

Wallace, J. Ve Pease, B. (2011). Neoliberalism And Australian Social Work: Accommodation Or Resistance?. *Journal Of Social Work*, 11(2), 132-142.

Walter, M., Taylor, S., Ve Habibis, D. (2011). How White Is Social Work In Australia?. *Australian Social Work*, 64(1), 6-19.

Wiegmann, W. L. (2017). Habitus, Symbolic Violence, And Reflexivity: Applying Bourdieu’s Theories To Social Work. *J. Soc. & Soc. Welfare*, 44, 95.

Yarçı, S. (2011). Pierre Bourdieu’da Sosyal Sermaye Kavramı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 125-135.